

Asia Previsualisaation tekijänoikeudellinen suoja

Hakija B

Annettu 12.3.2019

Tiivistelmä

Lausuntopyynnössä tarkoitettu previsualisaatiiovideo ei ollut tekijänoikeuslain mukainen elokuvateos.

LAUSUNTOPYYNTÖ

1. B (hakija) on pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa skenaari-
on sisältävän videon tekijänoikeudellisesta suojasta. Hän on itse
kuvannut osan, osan kohtauksista hänen ystävänsä. Hän on sitten
muokannut kuvamateriaalia muokkausohjelmiston avulla. Lisäksi
hän on tehnyt joitakin alustavia VFX-töitä, jotka sisältävät ani-
moidun avaruusaluksen. Kaikki VFX-työt ovat hänen omiaan. Hän
on kuitenkin jättänyt kirjelmän korkeimpaan oikeuteen koskien
aiempaa markkinaoikeuden ratkaisua, joka voi koskea videossa ole-
vaan avaruusaluksella.
2. Hakija kysyy ensiksi, onko video tekijänoikeudella suojattu ja kuka
saa suojaa tekijänä? Olisiko videon tai sen tarinan tarkoitus arvioi-
tava tekijänoikeuden luomisen yhteydessä?

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

3. Tekijänoikeuslain (404/61) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto
antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausun-
tojen luonne ei ole sitova.
4. Sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoi-
keus teokseen tekijänoikeuslain (TekijäL, 404/1961) 1 §:n mukaan.
Pykälä sisältää esimerkkiluettelon tekijänoikeussuojaa saavista te-
ostyypeistä. Suojaa saavat esimerkiksi kaunokirjalliset sekä selittä-
vät kirjalliset ja suulliset esitykset, sävellysteokset, elokuvateokset
sekä valokuvateokset ja muut kuvataiteen teokset. Tekijänoikeus
suoja sekä teosta kokonaisuutena että sellaista teoksen osaa, jota

muusta teoksesta irrallaan tarkasteltuna voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena.

5. Euroopan Unionin tuomioistuin katsoi 1.12.2011 antamassaan ratkaisussa C-145/10 (Painer), että teos voi saada tekijänoikeussuojaa, jos se on tekijänsä henkisen luomistyön tulos siten, että se kuvastaa tekijän persoonaa ja siitä käyvät ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä. Kansallisen tuomioistuimen tehtävä on ratkaista lopullisesti, ylittykö teoskynnys.
6. Tekijänoikeuslain 2 §:n 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa, laissa säädetyin rajoituksin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna. Tekijänoikeuslain 2 §:n 2 momentin mukaan kappaleen valmistamisena pidetään sen valmistamista kokonaan tai osittain, suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi sekä millä keinolla ja missä muodossa tahansa. Kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa. Tekijänoikeuslain 2 §:n 3 momentin mukaan teos saatetaan yleisön saataviin, kun:
 1. se välitetään yleisölle johtimitse tai johtimitta, mihin sisältyy myös teoksen välittäminen siten, että yleisöön kuuluvilla henkilöillä on mahdollisuus saada teos saataviinsa itse valitsemastaan paikasta ja itse valitsemanaan aikana;
 2. se esitetään julkisesti esitystapahtumassa läsnä olevalle yleisölle;
 3. sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen; taikka
 4. sitä näytetään julkisesti teknistä apuvälinettä käyttämättä.
 Julkisenä esittämisenä ja yleisölle välittämisenä pidetään myös esittämistä ja välittämistä ansiotoiminnassa suurehkolle suljetulle piirille.

Elokuvateosten suoja tekijänoikeuden kannalta

7. Bernin sopimuksen 2 artiklan mukaan tekijänoikeussuojaa saavat kirjalliset ja taiteelliset teokset. Tämä ilmaisu käsittää muun muassa elokuvateokset, joihin rinnastetaan elokuvaamiseen verrattavalla tavalla ilmaistut teokset. Bernin sopimuksen selitysteoksen mukaan "elokuvaamiseen verrattavalla tavalla" ei viittaa niinkään teoksen valmistusmenetelmään, vaan lopputuloksena olevan teoksen muotoon, joka on analoginen elokuvan kanssa. Elokuvana suojaa saavan teoksen valmistusmenetelmän ei siten tarvitse olla elokuvaamisen kanssa analoginen (Guide to the Bern Convention, WIPO 1978, s. 15).

8. Selitysteoksesta ilmenee, että elokuvan käsite on ymmärrettävä varsin laajasti. Se kattaa kaikki elokuvateokset ja elokuvaamiseen verrattavalla tavalla ilmaistut teokset riippumatta niiden tyypistä, pituudesta, valmistusmenetelmästä, käytetystä teknisestä prosessista, tarkoituksesta taikka tekijästä (Guide to the Bern Convention, WIPO 1978, s. 15 - 16). Teoksen v. 2003 uudistetussa laitoksessa todetaan, että elokuvateoksista puhutaan uudemmissa kansainvälisissä ja kansallisissa normeissa ja oikeuskirjallisuudessa "audiovisuaalisina teoksina". Tämä ilmaisu ei kaikissa tapauksissa ole kuitenkaan täysin tarkka, sillä yksinomaan visuaalisten teosten - ilman audio- eli äänielementtejä - katsotaan myös kuuluvan tähän kategoriaan.
9. Elokuvateoksen käsitettä on pohdittu myös tekijänoikeuslain esitöissä. Tekijänoikeuskomitea totesi V osamietinnössään, että tekijänoikeudellisessa mielessä elokuvateoksena pidetään liikkuvista kuvista tai liikkuvista kuvista ja äänestä muodostuvia teoksia sekä muita elokuvaamiseen rinnastettavalla tavalla ilmaistuja teoksia, jotka ylittävät tekijänoikeudellisen teoskynnyksen. Tämä määritelmä kattaa perinteisten filmille tallennettujen elokuvien lisäksi muun muassa televisiossa lähetetyt teokset, videotallenteille tallennetut teokset ja muut elokuvallisin keinoin valmistetut teokset. Tekijänoikeuskomitea ei mietinnössään täsmentänyt sitä, mitä elokuvallisin keinoin valmistetuilla teoksilla tarkoitetaan (Komiteanmietintö 1990:31: Äänitteiden ja audiovisuaalisten teosten kopiointi ja levitys, s. 31).
10. Tekijänoikeuskomitean VI osamietinnössä todettiin edellisen lisäksi elokuvateoksista seuraavaa: "Välttämätöntä ei ole, että elokuvateoksen kuvat olisivat figuratiivisia tai että ne muodostaisivat peräkkäin esitettynä toisiinsa yhteydessä olevan kuvajakson. Koska useimmat videotaiteen teokset koostuvat liikkuvista kuvista, kuuluvat ne pääsääntöisesti elokuvateosten joukkoon. Rajatapauksissa videoteosten kuuluminen johonkin kategoriaan on ratkaistava tapaus kerrallaan" (Komiteanmietintö 1991:33: Kuvataide ja tekijänoikeus, s. 55).
11. EY:n vuokraus- ja lainausoikeuksista sekä tietyistä tekijänoikeuden lähioikeuksista henkisen omaisuuden alalla annetussa direktiivissä 2006/115 tarkoitetaan "elokuvan" käsitteellä äänellä varustettua tai äänetöntä elokuvateosta taikka audiovisuaalista teosta tai liikkuvaa kuvaa (direktiivin 2 artiklan 1. kohta).
12. Animaatio on tekniikka, jossa elokuva toteutetaan kuva kвалта, kuvaamalla pieniä muutoksia sisältäviä kuvia. Perinteisen piirroksen ja fyysisen mallin muuttelemisen kuvaamisen ohella myös 3D-grafiikalla toteutettuja animaatioita pidetään elokuvina.
13. Elokuvan on tekijänoikeuslain nojalla suojaa saadakseen oltava tekijänsä luovan ilmaisun omaperäinen tulos. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että tekijänoikeuden suojaaman elokuvateoksen käsite kat-

taa nykyään suurimman osan elokuvallisin menetelmin valmistetuista tallenteista, joiden ilmiasu on edes jossain määrin omaperäinen. Kirjallisuudessa Salokannel on katsonut, että "[...] ehdottoman selviä kriteereitä on mahdotonta asettaa ja kunkin teoksen sisältämä luova panos on tutkittava tapauskohtaisesti". Tämän lisäksi hän on todennut, että "[a]iheen omintakeinen käsittely ja sisällön nivoutuminen yhtenäisen juonen ympärille riittää yleensä tekemään elokuvasta tekijänoikeudellisesti suojatun teoksen" (Marjut Salokannel, *Häviävät elokuvan tekijät*, Helsinki 1990, s. 21). Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että elokuvateoksesta ei voida puhua silloin, kun elokuva syntyy automaattisesti kameran kuvatessa esimerkiksi kaikki pankkisolissa käyvät asiakkaat (Haarmann, Pirkko-Liisa: *Tekijänoikeus & lähioikeudet*, s. 64).

14. Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt elokuvateosten suojaa muun muassa lausunnoissaan 1995:9, 1998:6, 2001:15 ja 2002:16. Lausunnossa 1995:9 oli kyse videotallenteesta, joka koostui erääseen kongressiin osallistuneiden henkilöiden puheiden taltioinneista ja luennoitsijoiden luentojen välisistä osuuksista, joissa oli otoksia esimerkiksi maisemista, vanhoista arkistofilmeistä ja valokuvista. Videoon sisältyi myös runsaasti musiikkia. Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että kyseinen videotallenne oli elokuvateos. Myös lausunnossa 1998:6 oli kyse videotallenteiden tekijänoikeussuojasta. Tallenteet sisälsivät esimerkiksi jäänmurtajien historiaa käsittelevän dokumenttiohjelman, konserttitaltiointeja ja kanteleensoiton oppitunnin. Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että kaikkia lausuntopyynnössä tarkoitettuja videotallenteita voitiin kokonaisuutena arvioiden pitää elokuvateoksina.
15. Lausunnossa 2001:15 käsiteltiin yksittäistapaukseen puuttumatta elokuvateoksen käsitettä laajemmin. Lausunnossa 2002:16 oli ensisijaisesti kyse sitaattioikeudesta mutta siinä aineistoon sisältynyt kolmen minuutin mittainen dokumenttifilmi sai suojaa elokuvateoksena. Lausunnoissa TN 2015:7 ja 8 liikkuvaa kuvaa sisältävien tietokonepelien lainaaminen ilman tekijänoikeuden haltijan lupaa oli sallittu koska pelejä ei ollut kokonaisuutena katsottava elokuvateoksiksi.

Johtopäätökset previsualisaatiovideoleikkeen teossuojasta

16. Hakija on kertonut, että hän on jättänyt kirjelmän korkeimpaan oikeuteen koskien aiempaa markkinaoikeuden ratkaisua, joka voi koskea videoleikkeessä olevaa avaruusalausta. Tekijänoikeusneuvosto ei sen vuoksi anna lausuntoa kyseessä olevan 3D-animoidun avaruusaluksen osalta vaan ainoastaan koskien kyseessä olevaa videota kokonaisuutena.

17. Lausuntopyyntöissä mainittu video on noin 30 sekunnin mittainen, käsivaralta kuvattu otos. Siinä heikkolaatuisessa kuvassa henkilö puhuu ääniraidalla, josta saa vain vaikeuksien selvää. Noin 10 sekunnin kohdalla hän osoittaa taivaalle, jossa näkyy animointitekniikalla toteutettu, muusta kuvasta taustaltaan tummempana erottuva avaruusalus. 20 sekunnin kohdalla kuva katkeaa ja siirtyy tietokoneanimoituun, nukkemaiseen ihmishahmoon, joka ampuu aseellaan alas mainitun, luonnosmaiselta vaikuttavan avaruusaluksen. Animoitu alus putoaa alas samoin animoitua, lähes tyhjää taustaa vasten.
18. Edellä kerrottu äänen ja kuvan laadun sekä tietokoneanimoidun kuvan ja kameralla kaupunkiympäristössä otetun kuvan karkeampiirteinen yhdistäminen on ilmeisesti seurausta siitä, että hakija on kertonut kyseessä olevan niin kutsuttu previsualisaatiovideo.
19. Previsualisaatiovideossa tai previksessä on kyse alustavasta visuaalisesta versiosta kuvasta tai kohtauksesta. Previs tuo konkreettisesti, joskin alustavasti nähtäväksi miltä mainittu kuva tai kohtaus tulee kokonaisuutena lopulta näyttämään (A. Lempinen: 3D-animaatiohahmon sisältävä live action -kuva animaation näkökulmasta. Case Supermarsu. Opinnäytetyö, Metropolia 2018, s.18).
20. Jos kuva tai kohtaus sisältää visuaalisia erikoistehosteita eli niin kutsuttuja VFX-efektejä, on niihin tarvittavien teknisten ratkaisujen suunnittelu ja toteutus helpompaa, kun previsualisaation avulla voidaan nähdä, millainen kohtaus on kokonaisuutena ympäristössään.
21. Visuaaliset erikoistehosteet, kuten tässä videoleikkeessä avaruusalus ja sen alas ampuminen voidaan ja nykyisin usein toteutetaan elokuvan jälkityövaiheessa osin tai kokonaan tietokoneella, esimerkiksi 3D-animointia hyväksikäyttäen.
22. Erilaiset valmistelu- ja luonnosmateriaalit kuten previsualisaatiovideot ja -leikkeet voivat saada tekijänoikeuslain mukaista teossuojaa samoilla edellytyksillä kuin lopulliset työtkin, eli niiden on oltava riittävän itsenäisiä ja omaperäisiä. Harkinta suoritetaan tapauskohtaisesti.
23. Olennaista teosharkinnassa nyt kyseessä olevassa videossa ei ole esimerkiksi sen kesto, sisällön tuottamisen videosta ilmenevä ammatillinen taso tai kuvan ja äänen laatu. Myöskään kokonaisuuden taiteellinen laatu, asiapitoisuus tai tarkoitus eivät ole teoskynnyksen kannalta keskeisiä kriteereitä.
24. Ratkaisevaa on se, miten previsualisaatiovideo kokonaisuutena ilmaisultaan kuvastaa tekijänsä persoonaa ja siitä käy ilmi tekijän

tai tekijöiden vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä. Muun muassa videon tai videoleikkien konkreettinen miljö, tapahtumat henkilöhahmoineen ja yksin- tai vuoropuheluineen sekä siihen yhdistettyjen visuaalisten erikoistehosteiden havaittava ulkomuoto ilmentävät näitä luovia valintoja ja niiden konkreettista toteuttamista.

25. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että nyt kyseessä olevan previksen ilmaisu on edellä mainittujen tekijöiden osalta kokonaisuutena arvostellen vielä niin varhaisella luonnosasteella, että se jättää paljon auki sen suhteen miltä lopullinen ilmaisu tulee näyttämään. Taustalla oleva, tekijäoikeudella suojaamaton idea ja tapahtumain kulku tulevat osin ilmi, mutta niiden konkreettinen toteutusasu on monelta osin alustava hahmotelma, joka palvelee previsualisaation tarkoitusta. Previs on tässä tapauksessa alustava hahmotelma, jossa on hajanainen tapahtumain kulku toisistaan osin irrallisista elementeistä. Audiovisuaaliset elementit ovat vielä niin pelkistettyjä ja toisistaan erillisiä, ettei niistä ilmene riittävässä määrin tekijän oma-peräiset valinnat. Previs ei ilmaisultaan vielä kuvasta tekijänsä persoonaa siinä määrin, että se olisi riittävän itsenäinen ja omaperäinen saadakseen tekijänoikeuslain 1 §:n mukaista elokuvateoksen suojausta. Koska previs ei saa tekijänoikeussuojaa, ei ole tarpeen arvioida sitä pääosin näyttökysymystä, ketä tai keitä on pidettävä elokuvateoksen tekijöinä.

Puheenjohtaja

Marcus Norrgård

Sihteeri

Perttu Virtanen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Anette Alén-Savikko, Aku Toivonen, Juhani Alahannula, Ismo Huhtanen, Timo Enroth, Maria Rehbinder, Tuula Hämäläinen, Riikka Tähtivuori ja Jussi Mäkinen.